

Андрюсархът – най-големият хищник сред сухоземните бозайници на всички времена

Златозар Боев

Андрюсархът (*Andrewsarchus mongolensis*) е живял през средния еоцен на палеогенския период преди 48 – 38 млн. г. Той бил хищен бозайник, който днес бива причисляван към разред Artiodactyla (чифтокопитни), към който се отнасят антилопите, жирафите, камилите, свинете, хипопотамите и дори – китовете. Генетичните данни сочат, че последните имат далечно родство с хипопотамите. Затова някои таксономи използват термина Cetartiodactyla, т. е. „кито-чифтокопитни“ бозайници.

Андрюсархът – най-големият сухоземен месояден бозайник на всички времена е наречен в чест на бележития американски палеонтолог Роуи Чарпман Андрюс (Roy Chapman Andrews, 1884 – 1960), организирал през двадесетте години експедиция в Гоби, по време на която са намерени първите останки от този бозайник.

Днес копитни хищници не съществуват. Представете си хищен звяр с размери на бизон. И със зъбата челюст, дълга почти метър! Е, имало е и такива произведения на Еволюцията. За едно такова чудновато нейно творение е тази статия.

Андрюсархът има редица общи белези със съвременните му ентелодонти (сем. Entelodontidae) – гигантски хищни свинеподобни бозайници, големи колкото бик или едър кон. Зъбатите им черепи били дълги около метър.

И ентелодонтите и андрюсархът били разпространени в северното полукълбо – Европа, Азия и Северна Америка. Андрюсархът обаче, е известен само от Централна Азия – от Вътрешна Монголия (североизточен Китай). На дължина тялото му, според различни оценки, достигало до 3,82 – 5,40 метра, а височината при плешката 1,40 – 1,89 м. Освен на гигантска свиня, той приличал и на вълк и на хиена. Телесното му тегло възлизало на 1200 – 2000 кг.!

Палеонтолозите смятат, че въпреки огромните си острозъби и страховити челюсти, андрюсархът е имал слаба захватка. Вероятно той е бил всеяден и

Хипотетична възстановка на външния вид на андрюсарх.
 По: https://jurassicpark.fandom.com/wiki/Andrewsarchus?file=JWA_PressKit_Andrewsarchus.png

мършояден бозайник, подобно на съвременните мечки, който не пропускал да улови, убие и изяде всичко, което е можел да достигне. Допуска се, че е можел да ловува и гигантски плячки като бронотерици, едри сухоzemни крокодили, костенурки и дори гигантските птици гасторнисци. Това е можело да става чрез колективен лов в глутници като вълците.

Днес се смята, че той е единствен представител на самостоятелно семейство андрюсархови (Andrewsarchidae), което е близкородствено със семейството на ентелодонтите. Черепът, въз основа на който този удивителен вид е бил описан, е открит през 1923 г. в пустинята Гоби във Вътрешна Монголия в Китай по време на Третата централноазиатска палеонтологична експедиция на Американския музей по естествена история в Ню Йорк. Черепът не е бил открит от американските участници в експедицията, а от китайския палеонтолог, асистента Кан Чуен Пао ... и то по време на почивка!

Мястото на това откритие е в средноеоценски отложения отпреди

46 – 40 млн. г. в долината на река Ерлиан. На следващата година, т.е. преди 101 години, груп американски палеонтолог – Хенри Осбърн (Henry Osborn, 1857 – 1935), описва новия вид със сегашното му име. Този череп днес може да се види в експозицията на Американския природонаучен музей в Ню Йорк, САЩ.

Черепът е дълъг 83,4 см и широк 56 см. С тези си размери той е двойно по-голям от черепа на съвременна възрастна мъжка мечка гризли (*Ursus arctos*)

Череп на ентелодонт. Сн.: <https://debatl.bg/chudovishta-po-strashni-i-ot-dinozavrite-snimki/>

Бронтоотерий. Рис.: Венцислав Кръстев

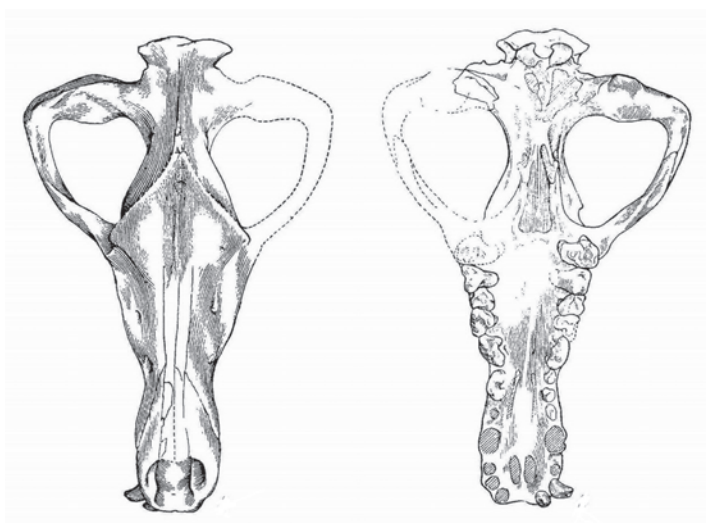
horribilis). Отсъствието на добре изразен сагителен костен гребен на черепния покрив говори за слаба захватка, въпреки големите размери на челюстите му. Този вертикален гребен е указание за силата на дъвкателните мускули и служи за костна основа, за която се залавят сухожилията им.

Във всяка челюст ангрюсархът имал по 3 резеца, 1 кучешки зъб, 4 предкътника и 3 кътника или общо той имал 44 зъба. Вторите му резци са били силно уголемени и на големина били колкото кучешките му зъби. Резците му били видоизменени като допълнителни кучешки зъби и с тях вероятно е можел да задържа здраво плътта на жертвата си, откъсвайки парчета месо от трупа ѝ. Особеностите в анатомията на челюстната става показват, че ангрюсархът е можел широко да разтваря устата си, а в бузите си да помещава големи късове месо. Малките му, почти странично ориентирани очи и широката му носна кухина подсказват, че ангрюсархът е бил по-скоро специализиран мършоян.

Краката му вероятно са били сравнително къси и на всяка от лапите си

Гигантската птица гасторнис (Gastornis). Рис.: Георги Пчеларов

*Череп на андрюсарх: отгоре (вляво) и отдолу (вдясно).
По Орлов (1962)*

е имал по 4 пръста, завършващи с копита. Заради големите си телесни размери вероятно този звяр е бил тромаво животно.

Възможно е да е търсел плячката си най-често по бреговете, където е намирал мърша, изхвърлена от водата на брега. Там е можел да ловува и някои сравнително дребни животни.

Въпреки своите „странности“, андрюсархът е един отличен пример за изобретателността на Природата, която не търпи празноти. След изчезването на едрите месоядни динозаври в края на кредния период, тяхната ниша са освободила и постепенно през палеогена тя започнала да се заема от едри хищни бозайници. ■